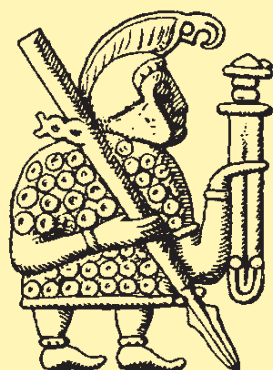

.. FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

2022/1

Recensioner

Henrik Ranby, *Åkdon, blick och landskap: Om relationer mellan kommunikationer, kulturmiljö och landskapssyn med huvudexempel från Kullahalvön, Skåne*. Göteborg 2020. 676 s. ISBN 9789170613098. Göteborg.

Henrik Ranby bjuder in till en mångvetenskaplig och kulturhistorisk exposé över ett marginaliserat kulturarv. Ranby tar bokstavligen läsaren med på en resa som visar hur nya typer av fordon tog plats i samhället och hur de förvandlade landskapet. De bidrog till att vår uppfattning och vårt seende av landskapet förändrades då produktionslandskapet alltmer omvandlades till ett konsumtionslandskap under loppet av 1800- och 1900-talen i Sverige. Henrik Ranbys genomgripande forskning om denna typ av kulturarv ger läsaren både kunskap och argument för att i olika sammanhang hävda betydelsen av landskapsstudier med humanistiska och samhällsvetenskapliga förtecken. Boken är ett övertygande inlägg i debatten om bevarandevärden i kulturmiljöer och vad man kan inbegripa i ett kulturarv. Den visar på en angelägenhet att se de kulturella värdena i landskapet och att förstå landskapets natur som en konsekvens av sociala och kulturella omständigheter.

Denna kulturhistoriska exposé tar sin utgångspunkt på Kullahalvön i nordvästra Skåne, ett område som ger Ranby en möjlighet att iscensätta alla de perspektiv som han arbetar med. Hans regionala perspektiv framhäver att just Skåne är ett kommunikationernas landskap långt från Stockholms horisonten. I Skåne är Köpenhamn och kontakterna med Tyskland så mycket viktigare eftersom många av de tekniska nyheterna kommer därifrån. De regionala förhållandena ger onekligen sin specifika karaktär och utgångspunkt för den här typen av kulturhistoriska studier.

Ranbys ambition är att lyfta fram den åkdonrelaterade kulturhistorien, ett tidigare underbeforskat område, för att visa hur åkdonen och deras roll i landskapet och olika tiders

landskapsuppfattningar bär historien framåt, då industrialismen och det moderna Sverige växer fram. Boken har fem syften, att 1) dokumentera kommunikationsmiljöer, 2) utveckla vehikulogin och diskutera åkdonen i termer av kontinuitet och modernitet, 3) skapa ökad förståelse för den industrialiserade landsbygden som kulturmiljö, 4) pröva tydligare inslag av idé-, konst- och litteraturhistoria i kulturmiljöforskningen, och 5) skapa ett kulturmiljöunderlag med tydligare tyngdpunkt på landskapets upplevelsevärden. Den reflekterande introduktionen hjälper läsaren att förstå bokens upplägg och författarens bakgrund. En uttömmande redogörelse om ord och begrepp, syfte och perspektiv, metoder och källor förtydligar det teoretiska och metodiska ramverket för publikationen.

Fem kapitel är kronologiskt uppställda. Inom dem behandlas växelvis de lokala förhållandena på Kullahalvön med de regionala och nationella förhållandena i Sverige. I kapitel 1 studeras de äldsta tiderna, från forntiden till renässansen. Kapitel 2 fortsätter med tiden från renässansen till industrialismen. Kapitel 3 tar upp Skånes-Hallands järnväg och industrialismen från 1885 till 1872. Kapitel 4 fokuserar på Höganäs-Mölle järnvägen mot badorten Mölle och Kullaberg mellan åren 1910 och 1963. Kapitel 5 handlar om bilar och andra moderna fordon, bensinpumpar och landsvägar mellan 1885 och 1872.

Teknikhistoriska, bebyggelsehistoriska och kulturhistoriska perspektiv formar detaljerade beskrivningar av förhållandena i Kullabygden. Detta lokalhistoriska empiriska primärmaterial återfinns i samtliga kapitel. Det ger en stadga i framställningen och är ett betydelsefullt utgångsmaterial för undersökningen av landsbygdens kulturmiljöer. Ranby är intresserad av perceptionen av landskapet och hur landskapsförståelsen präglas av genus, status och identitet. Han undersöker också hur man kan se landskapet på olika sätt genom att lyfta fram exempel från litteraturen, konsten, dramat och filmen. Här visar Ranby ett idéstoff som ökar förståel-

sen av landskapsupplevelser och landskapssyn. Detta så kallade bildningsperspektiv vidgar blicken över hur man kan tolka sin omgivning och uppleva landskap.

Det avslutande sjätte kapitlet kopplar samman de fem syftena med en avslutande diskussion om kulturhistoria, kulturmiljöer och kulturarvsprocesser. Kapitlet är ett retoriskt skickligt formulerat inlägg som passar väl i den nationella och internationella kulturarvsdebatten. I själva verket är kanske detta kapitel både kärnan och resultatet av Ranbys mångåriga antikvariska arbete och forskning. I egenskap av stadsantikvarie i Höganäs kommun och som akademisk kulturhistorisk forskare ger han här också sitt uttryck för den frustration och irritation han generellt har över den svenska kulturarvsdebatten och om hur det lokala Kullaberg blivit naturreservat på grund av sina naturvärden och inte sina kulturvärden. Begreppet kulturglömska blir där ett betydelsefullt begrepp för att åskådliggöra hur ett samhälle glömmet och hur ett kulturarv ebbat ut eller mister sin mening. Åkdonen och deras landskap är just en sådan företeelse som glömts bort när de väl har spelat ut sin roll. De är som Ranby skriver generationsspecifika.

Ranby balanserar mellan att skriva detaljerat om de lokalhistoriska förhållandena och med mer svepande drag om de stora kulturhistoriska dragen om åkdon, vägar och järnvägar, stationsbyggnader och bensinstationer. Varje kapitel avslutas med en sammanfattning av tematiken i kapitlet, vilket underlättar för läsaren att dra samman trådarna. Det är en mångfacetterad kulturhistoria som presenteras och där Ranby visar att en studie av landsvägar och järnvägar med sina vagnar, cyklar, motorcyklar, mopeder, bilar och bussar spelar en central roll i den kulturhistoriska forskningen. Farbarheten i landskapet och alla de typer av åkdon som har utvecklats ger ett underlag för att förstå kulturmiljön. Han menar att kommunikationshistoria generellt är styvmoderligt behandlat och han poängterar att i diskussionen om landskapsvärden har naturvetare ett tolkningsföreträde då det gäller att skydda, bevara och lyfta fram ett landskap.

Det är en stor och mycket innehållsrik bok. Den tar sin tid att läsa för här finns mycket att ta del av. Som om inte boken vore tillräcklig för att tillfredsställa författarens och läsarens nyfikenhet avslutar Ranby med att ge exempel på forskningsuppgifter som skulle kunna fördjupa insikten och kunskapen ytterligare. Ranbys forskargärning är uppslagsrik och gedigen, och hans öppenhet för att göra mer inträngande studier ligger i linje med hans forskarläggning, att leta sig vidare i spåren av erhållna resultat. Ranbys personliga förankring i bygden och hans fascination inför åkdon är tydlig. Ansatsen till boken är nästan självbiografisk. Han har en övertygande kunskap och insikt om förhållandena på Kullahalvön och kan med delvis egen erfarenhet följa hur detta landskap förändrades från ett produktionslandskap till ett konsumtionslandskap.

Boken vänder sig till lokalsamhället i Höganäs och Kullabygden, kulturmiljövärden, museivärlden och den akademiska världen. När Ranby avtäckar de stora och små sammanhangen och de långa historiska linjerna blir boken nästan encyklopedisk. Det finns alltid något för alla att kunna ta del av. Precis som Ranby uttryckte vid boksläppet på Krapperup sommaren 2020 kan man läsa boken utifrån det intresse man har. Jag skulle dock rekommendera att läsa hela boken för den ger i sin helhet ett intressant kulturhistoriskt och kulturpolitiskt sammanhang. Den är nyttig för den nyfikne läsaren och den som inte är främmande för stort som smått. Kan man då orientera sig i en sådan omfångsrik och mångvetenskaplig bok? Boken har en god struktur och en detaljerad innehållsförteckning, ett omfattande Ortsregister och ett personregister underlättar orienteringen i boken. Man kan också utifrån specifika frågor och intresseområden, om det nu handlar om exempelvis lokalhistoria, teknikhistoria, kommunikationer eller kulturmiljöfrågor hitta sina egna läsningångar i boken. En omfattande notapparat och förteckningar över källor och litteratur underlättar för den vetgirige att leta sig vidare.

Publikationen *Åkdon, blick och landskap: Om relationer mellan kommunikationer, kulturmiljö och landskapssyn med huvudexempel från Kullahalvön, Skåne* är en välskriven bok med sina tydliga ut-

gångspunkter, genomförande och sammanfattande diskussion. Efter att ha läst boken framstår det att åkdonen, landskapet och landskapssynen spelar en central roll i kulturhistorien och för kulturmiljöfrågor. En kulturhistoria utan vagnar, järnvägar, cyklar, motorcyklar, mopeder, bilar, bussar, stationsbyggnader och bensinpumpar vore närmast otänkbar och skulle ge en felaktig bild av det förflutna.

Kristina Jennbert

Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds universitet
Box 192
SE-221 00 Lund
kristina.jennbert@ark.lu.se

Peter Carelli, *En synnerligen vacker och blomstrande stad: Historisk-arkeologiska perspektiv på Norrköpings äldre historia (ca 1000–1800)*. Lund 2021. 816 s. ISBN 978-91-89397-09-5.

Det är en massiv och spännande volym Peter Carelli har publicerat om Norrköpings äldre historia. Den börjar i de förhistoriska lämningarna i området, fångar upp den vikingatida och tidigmedeltida storgården, som omvandlas till en kungsgård. Sedan kommer det misslyckade försöket att under kung Birger bygga en kungaborg med tankar på att därtill skapa en köpstad. Resten av medeltiden karakteriseras Norrköping som kvarn- och fiskestad. Efter reformation under Gustav Vasas tid stärks det kungliga inflytandet med ombyggnader av de kungliga anläggningarna och omstruktureringar av kronoägorna i och runt staden. Försöken att göra om Norrköping till en kunglig renässansstad med början under Johan III:s tid gick väl si och så, men i alla fall tillkom en modern slottsanläggning, Norrköpingshus. Men när denna brann ner 1604 ändrades förhållandena igen och en ny anläggning planerades, Johannisborg. Men kanske det viktigaste var att staden utvecklades till en egentlig handelsstad och Norrköping blev Östergötlands viktigaste stad. Under Gustav II Adolfs tid och t.o.m. Kristinas tid utvecklas orten med Louis de Geers hjälp med viktiga va-

penindustrialläggningar framför allt. Därefter kom en period, då denna industriella inriktning kraftigt minskades och Norrköping i stället blev en mycket betydande hantverksstad. Denna period bröts av ryska härjningar av orten, men den återuppbyggdes med stor energi för att uppleva den första begynnande industriepoken. Vad denna minimala sammanfattning antyder är att staden haft en mycket skiftande historia med sitt utsatta läge vid Motala ström och Bråviken med stora konsekvenser för liv och verksamheter. Bilden av stadens vacklande utveckling blir tydlig genom den periodisering författaren gör genom att hålla samman Norrköpings historia från tidig medeltid till ca 1800.

I urbaniseringens tidiga forskningshistoria har Norrköping inte haft någon framträdande roll. Under Östergötlands medeltid överglänstes orten av städer som Söderköping, Skänninge, Linköping och Vadstena, som hade andra roller och var mer synliga i det östgötska stadsskapet än Norrköping. Men det gör inte dess utveckling mindre intressant. Carelli visar tydligt, att även om källmaterialet är bristfälligt finns det både intressenter i Östergötland och i rikets styrelse som har insett Norrköpings goda förutsättningar, även om stödet stundom vacklar.

För att skildra allt detta bygger författaren på skriftligt källor och historiskt kartmaterial, men självklart också på tidigare utgivna publikationer. Men som framgår av underrubriken i bokens titel har författaren tydligt markerat att han som målsättning har att föra in det arkeologiska materialet i sin framställning. Det är något som är sällsynt i de svenska stadshistorikerna. Trots att en mängd stadsarkeologiska undersökningar genomförts i de svenska städerna, framför allt under de senaste 40–50 åren, är det därför en pionjärgärning av författaren att pröva detta i en stadsmonografi.

För Norrköpings del är det dock inte helt enkelt, eftersom utvecklade arkeologiska undersökningar där var sällsynta fram till 1980- och 1990-talen. Det innebär att mycket material gått till spillo utan eller med ringa dokumentation i samband med rivningar och nyexploateringar. Men en noggrann genomgång av föreliggande arkeologiska rapporter och sammanställning av

resultaten därifrån har gjort att resultaten från undersökningarna kunnat utnyttjas i framställningen, inte minst när det gäller gatunät och bebyggelse.

Men jag skulle vilja påpeka att Carelli i vissa fall går mycket längre än att föra in enstaka observationer. Det gäller kapitlet om tomter, gårdar och hus där inte minst kartläggningen av bevarade källare ger ett viktigt bidrag till bebyggelsens karaktär under olika tider. I kapitlet "Materiell kultur och konsumtion" baserar han sin diskussion om konsumtionen i staden på egna omfattande sammanställningar av rapporternas redovisning av växtmaterial och osteologiskt material. I dessa avsnitt konstaterar författaren, att det visserligen finns en hel del enskilda undersökningar, men ingen har försökt att sammanställa dem för att få en uppfattning om vad materialet kan ge för att belysa helheten. Här gör författaren en insats genom att föra samman de enskilda materialen. Dessa sammanställningar kan därför bli jämförbara också utanför Norrköping. Det måste ha varit arbetsamt att genomföra dessa avsnitt, men arbetssättet är naturligtvis avgörande för möjligheterna att skapa sig en helhetsbild, om än i vissa avseenden naturligtvis hypotetisk. Detta sagt utan att förringa de problem som ligger i att presentera generella slutsatser från ett material, där man har svårt att bedöma representativiteten.

Det har blivit en omfattande bok, mer än 800 sidor. Den är väl disponerad med olika teman som stundom lappar över varandra och där uppgifterna av naturliga skäl kan bli dubblade. I relativt många avsnitt, framför allt kring den äldsta historien, arbetar författaren med hypoteser. Dessa kan många gånger lägga en grund för kommande fördjupade studier. Boken tjänar därför också fortsatt forskning, inte minst arkeologiskt. En utförlig notapparat och ett stort register blir till stor hjälp. Man uppskattar också författarens strävan att förklara olika företeelser i sin text. Illustrationsmaterialet är, speciellt när det gäller kartmaterial, överväldigande, men ibland i skalor som tyvärr gör dem svårästa även med förstoringsglas.

Den svenska stadshistoriska litteraturen har fått ett fint tillskott. De som jobbar med Östergötlands, och då särskilt Norrköpings, arkeo-

logi och äldre historia har fått en stimulerande handbok att hitta uppgifter i, men framför allt en bok som visar att det fortfarande inte minst arkeologiskt finns mycket att vidareutveckla. Det finns all anledning att tydligare än tidigare föra in Norrköping i den svenska urbaniseringsdiskussionen.

Hans Andersson

Karl XI-gatan 43

SE-222 40 Lund

arkhann@me.com

Sven Rosborn (med bidrag av Tomas Sielski). *Vikingakungens gulds katt: Om upptäckten av ett unikt manuskript, kung Harald Blåtands grav och placeringen av fästet Jomsborg*. Malmö 2021. 364 s. ISBN 9789198678000.

Äntligen utkom den, Sven Rosborns bok om fyndet av Harald Blåtands grav, som annonserats i årtal. Under tiden har Rosborn även hunnit finna en tidigare okänd krönika, skriven av Haralds hovpräst Avico. Allting här presenteras som epokgörande. Men av allt att döma rör det sig om källförfalskningar, och själva boken ter sig ometodisk och ovetenskaplig.

Rosborn påstår att Haralds grav återfinns under en kyrka i Wiejkowo i Polen, i en krypta som permanent förslöts då en ny kyrka år 1842 uppfördes däröver. Fadern till Tomas Sielski, en bekant till Rosborn, lyckades detta till trots ta sig in i kryptan år 1945 och hittade då ett praktfullt vikingaskrin tillverkat av elfenben och ädla metaller, dessvärre försvunnet alltsedan dess. I kryptan gjordes ytterligare upptäckter. Två torshammare av guld, dessvärre försvunna. Två praktsvärd, dessvärre försvunna. En gulds katt, dessvärre försvunnen. Blyplattor med inskrifter, dessvärre försvunna. Ett kranium, dessvärre försvunnet. Det enda som bevarats är en inskriftsförsedd gulds kiva, som Rosborn använder som bevis för att det rör sig om Harald Blåtands grav. Det enda någorlunda säkra gällande gulds kivan är emellertid att den påträffats i en skokartong i Malmö. Gulds kivan är inte heller möjlig att datera och ser inte ut som något annat föremål vi känner från vikingatid – eller någon annan tid.

All information om det sensationella gravfyndet tar sin utgångspunkt i familjeberättelser samt brev och dagböcker som tillhört Tomas Sielskis fars svärmor, Antonina Chmielińska. Rosborn har valt att inte offentliggöra texterna, varken helt eller delvis, och inte heller i faksimil eller som utskrift av den polska originaltexten. I boken finns endast en översättning till svenska, omfattande 5–10 sidor, gjord av familjen Sielski. Rosborn är uppenbarligen inte bevandrad i polska.

Det finns alltså inga konkreta källor alls för existensen av Haralds grav. Om Antonina Chmielińska överhuvudtaget skrivit något om den – vilket vi faktiskt inte kan vara säkra på – har Rosborn valt att inte publicera det i original. Detta är ett dåligt historiskt hantverk.

Rosborn påstår sig även ha funnit krönikan *Gesta wulinensis ecclesiae Pontificum* (Biskoparna vid Wolinkyrkans gärningar), skriven av Haralds hovpräst Avico på 900-talet och försedd med tillägg daterade till tiden 1140–1173. Krönikan används flitigt i boken för att påvisa nya och ofta överraskande dynastiska kopplingar bland danska kungar på 900-talet och flera andra tidigare okända händelser.

Kan det verkligen röra sig om en originalkälla, även om den enbart har bevarats i en polsk översättning från 1960-talet? Enligt vad som påstås i boken gjorde Antonina Chmielińska sina översättningar direkt från det latinska pergamentoriginalet innan det förstördes eller försvann. Boken innehåller delar av den polska texten i translitteration samt fotografier av åtta sidor ur en kvadratisk anteckningsbok med lite mer än 20 handskrivna rader på varje sida, som påstås representera Antoninas Chmielińskas översättning från 1963.

Hur texterna och fotografierna valts förklaras inte i boken. Det handskrivna manuskriptet beskrivs och kommenteras inte – hur mycket text det innehöll, hur mycket som bevarats? Översattes texten kontinuerligt eller inte? Någon fysisk undersökning av manuskriptet har heller inte gjorts. Och är det verkligen Antonina Chmielińskas handstil? Om familjen Sielski har dagböcker och brev bevarade från henne hade ett självklart val varit att jämföra och visa exempel på handstilarnas likhet. Men boken präglas

av en total avsaknad av ett grundläggande källkritiskt perspektiv och en ickeexisterande vilja att vetenskapligt pröva texten.

I det följande redovisas endast ett litet urval, i punktform, av de många problem, historiska oenigheter och anakronismer som återfinns i Chmielińskas manuskript och i den svenska översättningen, som för övrigt utelämnar ord och hela meningar ur den polska texten utan att detta kommenteras, samt en rad direkt fellästa namn. Sammantaget visar punkterna nedan att det knappast kan röra sig om en originalkälla från 900- eller 1100-talet. I vår mening är källtexten en modern förfalskning:

- Generellt visar texten inga som helst spår av liturgiskt eller bibliskt språk eller citat, vilket vore det typiska i en krönika skriven av en medeltida präst.
- Flera gånger används dateringar angivna efter månad och dag, t.ex. 17 oktober (s. 334). Detta sätt att redovisa datum var helt okänt på medeltiden då dateringar angavs efter helgondagar eller efter den klassiska uppdelningen av månader i *kalendae, nonae* och *idus*.
- I flera avsnitt omnämns påvar och andra härskare med moderna numreringar. Detta var en mycket ovanlig praktik under 900-talet.
- Flera olika genrer blandas. Vissa delar av texten påminner om samtidens latinska historieskrivning, saklig och kronologiskt framåtskridande. Andra delar påminner snarare om en överdriven karikatyr av sagaberättelser. Här kan nämnas hur Harald griper Sven i nacken och kastar ned honom i leran, eller då två motståndare möts i ”det ovala, som var formad som ett hönsägg”. Helt utan paralleller i dåtidens latinska källor. Därtill en kontingent krigare ”som tjänstgjorde under skölden av den behornade draken”, vad detta nu var. En sådan institution kan knappast ha existerat under 900-talet.
- På s. 227–228 omnämns ”legosoldater som kallades Gopleani [*najemnicy zwani Gopleani*]”. Namnet hänsyftar på en slavisk stam, Gopleani/Goplani, men den finns omnämnd i endast en (1) källa,

Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii eller den s.k. *Bavariska geografen*. Denna källa skrevs någon gång på 800-talet, förmodligen i klostret Reichenau, och i den påstås stammen ha haft 400 borgar. Forskare har försökt koppla denna stam till sjön Goplo i dagens Polen (halvvägs mellan Warszawa och Poznań), men själva källan upptäcktes först på 1700-talet och var inte känd under medeltiden. Texten innehåller flera, oftast förvrängda och oidentifierbara, stamnamn. Man har heller inte hittat några som helst arkeologiska spår efter någon stam eller bebyggelse vid staden Goplo eller dessa 400 borgar. Enligt den hittills mest accepterade hypotesen, formulerad av G. Labuda, rör det sig om det förvrängda namnet *polani* som levde vid Gniezno. Men även denna tolkning är väldigt oviss. Detta visar att *Gesta wulinensis* måste ha skrivits efter 1700-talet.

- På s. 332 beskrivs hur Tukka år 953 "inte tänkt att få rättigheter över judar och köpmän" på ön Jumlin (dvs. Wolin). På Wolin, eller i Pommern i stort, fanns emellertid inga judar, eller någon judisk gemenskap, vare sig på 900-talet eller på 1100-talet, då texten skulle ha redigerats.
- På s. 332–333 återges en polsk text i faksimil: *i obóz warowny na półwyspie przy jeziorze Jomno lub Jumno zezwolił jego drużynom obsadzić*. I den polska transkriberingen och i den svenska översättningen har detta översatts till "och tillät dennes lag att bygga det befästa lägret på Jumno-halvön". Informationen om att halvön låg vid insjön Jumno/Jomno har utelämnats som om detta ansågs vara svårtytt. Men i avsnitt 19 (s. 347), där namnet stavats rätt som Jamno, framgår det klart att det måste röra sig om sjön Jamno, belägen öster om staden Kołobrzeg vid den polska kusten. Denna lagunliknande kustsjö formades, genom landhöjningen, först under 1300-talet. Det dröjde ända till 1600-talet innan den helt omgärdades av land, och därmed inte

längre utgjorde en bukt i Östersjön. *Gesta wulinensis* måste alltså vara skriven efter 1600-talet.

- På flera ställen i boken används anakronistiska uttryck och abstraktioner, t.ex. "de kejserliga myndigheterna [*cesarska wladza*]", räddade "tronen och kronan" (s. 330), "den kungliga myndigheten [*wladza królewska*]" (s. 335), "de kungliga regalierna [*insygnia wladzy królewskiej*]" (s. 347–348), "interrex" (s. 347–348), "sätta någon på tronen" som metonymi för maktövertagande, och "suveränitet" (s. 350). Några av dessa begrepp användes tidigast under 1300-talet, och i flera fall långt senare. Dessa abstraktioner kan inte förklaras med översättarens *licentia poetica*. Det fanns helt enkelt inga latinska motsvarigheter för dessa uttryck på 900-talet.
- "Francorum" används felaktigt som platsbeteckning och inte som genitiv pluralis för "Frankernas" (s. 345–346).
- På s. 353–354 omnämns hur kungen stod inför Tukka "och höll ett horn fyllt med mjöd och höjde en skål mot de gudar som heter Osar och också till Odyn [Odin] som välkomnade Byiurn till sitt hem i de dödas land som heter Walaszkiat [Valhall]." Vad som åsyftas här är Valaskjalf, men det innebär i princip att Avico kände till nordisk mytologi och *Den poetiska Eddan* innan den skrevs.
- På s. 354 används idiomet "precis som en lie ibland träffar en sten" [*tak jak kosa czasem trafia na kamień*]. Det är omöjligt att detta polska idiom skulle omnämnas i det latinska originalet. Lie som jordbruksredskap introducerades i Polen först på 1200-talet – och själva idiomet tillkom efter medeltiden. Det är möjligt att det rör sig om översättarens *licentia poetica*, men det verkar inte särskilt troligt. För övrigt används på flera ställen i boken polska idiom som helt saknar latinska motsvarigheter.
- På s. 354–355 står "precis som den mytomspunne Leonidas". Det är högst osannolikt att denna lärda antika jämförelse

skulle användas på 900-talet av en författare vars utbildning inte går att spåra tillbaka till någon katedralskola.

Många fler exempel skulle kunna nämnas, men detta räcker mer än väl. Sammantaget visar de att *Gesta wulinensis* inte kan vara en översättning av en latinsk källa från 900-talet, utan måste anses utgöra en förfalskning. Den är gjord av någon med bred och relativt god kunskap om vikingatidens historia, men som inte hade full koll på alla detaljer. Det kommer att bli ett intressant projekt i framtiden att ta reda på när förfalskningen gjordes, och om möjligt av vem.

Gesta wulinensis och Haralds grav är fantasier, sköna drömmar om nya och epokgörande källor, men utan kött och utan medeltida substans. De blir extra dimmiga på grund av Rosborns försummelse av grundläggande källkritiska arbetsmetoder och hans avsaknad av kompetens

att arbeta med medeltida originaltexter. Boken har för avsikt att presentera nya och revolutionerande bidrag till historievetenskapen, men som vetenskapligt verk är den tyvärr helt utan värde.

Kurt Villads Jensen

Historiska institutionen
Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
kurt.villads.jensen@historia.su.se

Wojtek Jezierski

Institut for arkeologi, konservering og historie
Universitetet i Oslo
Postboks 1008, Blindern
NO-0315 Oslo

Historiska institutionen
Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
wojtek.jezierski@historia.su.se

Utgiven av

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i samarbete med Historiska museet.

Fornvännen finns på webben i sin helhet från första årgången och publiceras löpande där med ett halvårs fördröjning med licens CC-BY: vitterhetsakademien.se

Ansvarig utgivare och huvudredaktör

Mats Roslund

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

mats.roslund@ark.lu.se

Redaktionssekreterare och mottagare av manuskript

Peter Carelli

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

fornvannen@vitterhetsakademien.se

Redaktörer

Herman Bengtsson, herman.bengtsson@upplandsmuseet.se

Christina Fredengren, christina.fredengren@shm.se

Åsa M Larsson, asa.larsson@raa.se

Produktion och distribution

eddy.se ab

Prenumeration

eddy.se ab

order@bokorder.se

0498-25 39 00

Helårsprenumeration i Sverige (4 häften) 300 kronor, lösnummer 90 kronor

Helårsprenumeration utlandet 350 kronor

Journal of Swedish Antiquarian Research

published by The Royal Academy of Letters, History and Antiquities

Subscription price outside Sweden (four issues) SEK 350:–

FORNVÄNNEN började utges av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien år 1906 och ersatte då *Akademiens Månadsblad* samt *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift*, som båda tillkommit under 1870-talets första år. Förutom i Sverige finns *Fornvännen* på drygt 350 bibliotek och vetenskapliga institutioner i mer än 40 länder.

Tidskriften är referentgranskad.

FORNVÄNNEN («The Antiquarian») has been published by the Royal Academy of Letters, History and Antiquities since 1906, when it replaced two older journals which had started in the early years of the 1870s. Outside Sweden *Fornvännen* is held by more than 350 libraries and scientific institutions in over 40 countries.

The journal is peer-reviewed.

ISSN 0015-7813

Printed in Sweden by Norra Skåne Offset, Klippan 2022